

Zabójstwo w prawie karnym

Zabójstwo należy do najpoważniejszych przestępstw, gdyż godzi w największą wartość człowieka – jego życie. Życie ludzkie jest dobrem nadrzędnym w sensie humanistycznym, wartością, która o wszystkim przesądza: bez życia nie ma człowieka, a bez człowieka wszystko co ludzkie traci sens. Życie człowieka ma również bezpośrednią wartość dla społeczeństwa. Przede wszystkim ze względu na łączące ludzi więzy uczuciowe, ale także ze względu na „społeczną użyteczność”. Człowiek jest produktem społeczeństwa i społecznym kapitałem, bez niego żadne społeczeństwo nie mogłoby zaistnieć. Prawo do życia jest podstawowym i przyrodzonym – niezależnym od woli ustawodawcy – prawem przysługującym każdej istocie ludzkiej. Stanowi ono niezbędny warunek do korzystania przez człowieka ze wszystkich innych praw i wolności.

Termin przestępstwo jest wieloznaczny. Z punktu widzenia norm prawa karnego oznaczać on może określony rodzaj zachowania się człowieka zabroniony pod groźbą kary (np. kradzież); z punktu widzenia stosowania prawa – konkretne zdarzenie (czyn), które podlega udowodnieniu i ocenie prawnej (subsumpcji pod określony przepis prawa). O przestępstwie wreszcie można mówić w znaczeniu ogólnym, poszukując cech konstytutywnych tworzących pojęcie przestępstwa¹.

Obowiązujący Kodeks karny nie podaje definicji przestępstwa „wprost”, ale wyprowadzić ją można z szeregu przepisów kodeksowych wskazujących jej elementy. Z art. 1 § 1 k.k. wynika, że przestępstwem jest czyn zabroniony pod groźbą kary przez obo-

¹ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 87.

wiążącą ustawę karną, przy czym uzupełniający ten przepis art. 115 § 1 k.k. wyjaśnia, że czyn zabroniony to zachowanie, którego znamiona zostały określone w ustawie. Chodzi tu jedynie o zachowanie (działanie lub zaniechanie) człowieka zdolnego do ponoszenia odpowiedzialności (art. 10 § 1 i 2 k.k. oraz 31 § 1 k.k.). Dlatego też w art. 1 § 3 k.k. podkreślono, że przestępstwem jest tylko czyn zawiniony².

Pojęcie czynu należy rozumieć jako świadome zachowanie człowieka, sterowane jego wolą, które ma znaczenie w układzie społecznym. Z definicji tej wynika, że w czynie da się wyróżnić elementy przedmiotowy (zachowanie człowieka) oraz podmiotowy (świadomość, sterowanie wolą)³.

Podstawowe znaczenie, z punktu widzenia kwalifikacji czynu, ma ustalenie zrealizowania przez sprawcę stanu objętego ustawowymi znamionami czynu zabronionego. Ustawowe znamiona wyznaczają zespół charakterystycznych cech tworzących zarys typu przestępstwa. Przez wydobycie w ustawowym opisie przestępstwa cech istotnych, powtarzających się, następuje jego „typizacja”. W ten sposób poszczególne zespoły znamion tworzą typy przestępstw, którym w języku prawniczym nadaje się różne nazwy, np. „kradzież” (art. 278 k.k.), „zgwałcenie” (art. 197 k.k.), „paserstwo” (art. 291–292 k.k.). Znamiona typu przestępstwa zawarte są w dyspozycji przepisu części szczególnej Kodeksu karnego (lub w ustawie szczególnej) oraz w tych przepisach części ogólnej, które „dopełniają” dyspozycję przez określenie ogólnych cech podmiotu przestępstwa, formy winy czy też form popełnienia czynu (np. ustalenie znamion usiłowania zabójstwa wymaga uwzględnienia nie tylko art. 148 § 1 k.k., ale również art. 13 k.k., a także art. 9 § 1 k.k. i art. 10 § 1 i 2 k.k.). Ustawowe znamiona przestępstwa dotyczą: przedmiotu ochrony, strony przedmiotowej, podmiotu i strony podmiotowej⁴.

² A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 92–93.

³ A. Marek, J. Lachowski, *Prawo karne zarys problematyki*, Warszawa 2011, s. 48.

⁴ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 98–99.

Przedmiot ochrony to dobro, które ustawodawca chroni, wprowadzając taki czy inny typ przestępstwa do ustawy. Każde przestępstwo godzi w określone dobro (życie, zdrowie, prawo własności, bezpieczeństwo publiczne, działalność organów państwa itd.), a w konsekwencji w stosunki społeczne chronione przez prawo karne. Całością tych stosunków (dóbr) tworzy pojęcie ogólnego przedmiotu ochrony prawnokarnej⁵.

Znamiona strony przedmiotowej charakteryzują zewnętrzne zachowanie się sprawcy, jego formę i okoliczności, a także skutek tego zachowania oraz powiązanie między zachowaniem a skutkiem. Mówiąc o „wewnętrznym” zachowaniu człowieka chcemy podkreślić, że prawo karne nie ingeruje w sferę myśli człowieka dopóty, dopóki nie zostaną one uzewnętrznione w czynie naruszającym określone dobra prawne. Działaniem jest sterowane wolą zachowanie człowieka wyrażające się w podjęciu określonych czynności celowych. Ta postać czynu nie budzi zresztą wątpliwości, gdyż w języku potocznym, używając słów „czyn”, „czyni”, mamy na myśli taką sytuację, gdy sprawca wykonuje czynności celowe dostrzegalne dla zewnętrznego obserwatora. Zaniechanie natomiast można określić jako zdeterminowane wolą powstrzymanie się przez podmiot od wymaganego od niego i obiektywnie możliwego w danym czasie i miejscu działania⁶.

Według polskiego prawa karnego podmiotem przestępstwa może być tylko osoba fizyczna, która ukończyła w chwili popełnienia czynu 17 lat (art. 10 § 1 k.k.). Osoba, która w chwili popełnienia czynu nie ukończyła 17 lat, nazywana jest w nauce prawa karnego materialnego nieletnim. Od zasady, że granicą wieku odpowiedzialności karnej jest 17 lat przewidziano w kodeksie karnym wyjątki. W pewnych wypadkach odpowiedzialność karną może ponieść także nieletni, który ukończył 15 lat. Jest to możliwe przy spełnieniu warunków odnoszących się do rodzaju popełnionego czynu oraz do właściwości sprawcy i okoliczności sprawy.

⁵ A. Marek, J. Lachowski, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 57.

⁶ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 111–112.

Katalog przestępstw, których popełnienie uzasadnia skorzystanie z tej możliwości, zawiera art. 10 § 2 k.k.⁷

Strona podmiotowa przestępstwa obejmuje zjawiska psychiczne, które muszą towarzyszyć stronie przedmiotowej, czyli zewnętrznemu zachowaniu się sprawcy, i które wyrażają stosunek psychiczny sprawcy do czynu. Strona podmiotowa jest najważniejszą przesłanką winy. Bez zaistnienia wymaganej w przepisie karnym, określającym typ przestępstwa, strony podmiotowej nie możemy sprawcy zrobić zarzutu z popełnionego czynu, a więc nie jest możliwa jego odpowiedzialność karna z powodu braku winy. Z kolei, określona postać strony podmiotowej (tzw. forma winy) decyduje o stopniu winy i stopniu społecznej szkodliwości czynu. Do strony podmiotowej zaliczamy: motywy zachowania sprawcy, pobudki zachowania sprawcy, cel zachowania sprawcy i przypisanie winy⁸.

Życie ludzkie jest wartością nadrzędną w sensie humanistycznym i taką rangę trzeba mu przyznać w hierarchii dóbr chronionych przez prawo karne. Dlatego też umyślne zabójstwo zaliczane jest do najcięższych zbrodni we wszystkich systemach prawa. Zabójstwo jest zbrodnią polegającą na umyślnym pozbawieniu życia człowieka, co kodeks karny wyrażą niezwykle zwięzłą formułą: „Kto zabija człowieka” (art. 148 § 1 k.k.). Zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 8 k.k. w zw. z art. 9 § 1 k.k., zabójstwo można popełnić w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym. Jest to przestępstwo ogólnosprawcze, którego podmiotem może być każdy człowiek zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Nie jest logiczne używanie określenia „umyślne zabójstwo”, gdyż pojęcie „zabójstwo” implikuje umyślność, nieumyślne natomiast może być jedynie spowodowanie śmierci (art. 155 k.k.)⁹. Zabójstwo jest przestępstwem materialnym. Jest ono dokonane, gdy skutek śmiertelny stanowi rezultat czynu sprawcy. Oznacza to konieczność ustalenia związku przyczynowego między tym czynem a skutkiem,

⁷ www.wikipedia.org/wiki/przestepstwo.

⁸ www.wikipedia.org/wiki/przestepstwo.

⁹ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 421.

zwłaszcza że do zaistnienia skutku przyczyniać się mogą rozliczne okoliczności, w tym działania lub zaniechania innych osób (np. spóźniona pomoc lekarska, wadliwie wykonany zabieg reanimacyjny itp.). Z punktu widzenia odpowiedzialności za zabójstwo, decydujące znaczenie ma ustalenie, że czyn sprawcy był relevantną (istotną) przyczyną zaistniałego śmiertelnego skutku, a po wtóre – czy sprawca skutek ten obejmował swym zamiarem, tzn. chciał go osiągnąć (zamiar bezpośredni) lub przewidując realną możliwość jego wystąpienia godził się z tym (zamiar ewentualny). Jeżeli objęty zamiarem sprawcy skutek nie nastąpił, czyn stanowi jedynie usiłowanie zabójstwa, chociażby brak skutku był rezultatem skutecznej pomocy lekarskiej¹⁰.

Istnienie u sprawcy zamiaru wywołania skutku w postaci śmierci jest konieczną, obok stwierdzenia związku przyczynowego, przesłanką odpowiedzialności na podstawie art. 148 k.k. Ustalenia, że takie powiązanie zachodzi, należy wyprowadzać z analizy całokształtu okoliczności przedmiotowych i podmiotowych zajścia. Gdy na podstawie wyjaśnień oskarżonego nie da się w sposób niewątpliwy ustalić jego zamiaru, w orzecznictwie formułowane bywa wskazanie, aby sięgnąć do najbardziej uchwytnych elementów działania sprawcy, czyli okoliczności przedmiotowych. Wymagać należy, aby zachowanie sprawcy z zasady zagrażało życiu pokrzywdzonego¹¹.

W związku z tym za istnieniem zamiaru przemawiać może ugodzenie pokrzywdzonego ze znaczną siłą we wrażliwe części ciała lub użycie niebezpiecznego dla życia człowieka narzędzia¹².

Zasadnie jednak podnosi L. Tyszkiewicz, że gdy zadany został jeden cios, który okazał się śmiertelny i był zlokalizowany w miejscu, gdzie są ważne dla życia organy, z samego tego faktu nie można wnosić o zamiarze zabójstwa.

¹⁰ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 423.

¹¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 16.08.2011 r., II Aka 232/11, niepubl.

¹² Wyrok SA w Katowicach z dnia 25.10.2007 r., II Aka 239/07, KZS 2008, nr 2, poz. 70.

Wymagać należy, aby poza analizą sposobu działania, rodzaju użytego narzędzia i siły ciosu uwzględnione zostały: motywacja i pobudki sprawcy, stosunki pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym, tło zajścia, dotychczasowy tryb życia sprawcy oraz wszelkie inne przesłanki wskazujące na to, że sprawca, chcąc spowodować uszkodzenie ciała, zgodą swą, stanowiącą realny proces psychiczny, obejmował skutek w postaci śmierci ofiary¹³.

Na trudności przy prawidłowym rozróżnieniu działania w zamiarze bezpośrednim od działania w zamiarze ewentualnym wskazuje następująca teza: „Podkreślić należy, że między oskarżonym, a pokrzywdzoną zachodziła rażąca dysproporcja sił, wynikająca z wieku, wagi ciała, pozycji zajmowanych w czasie stosowania przez oskarżonego siły. Oskarżony usiadł na leżącej na łóżku pokrzywdzonej i uciskał kolanami jej brzuch i klatkę piersiową. Uderzał pokrzywdzoną w twarz, a następnie ścisnął dłońmi jej szyję w okolicy krtani, a także poprzez zawinięcie na szyi kawałka tkaniny oskarżony uniemożliwił pokrzywdzonej oddychanie co przesądza o zamiarze działania w celu zabójstwa¹⁴.

W kodeksie karnym z 1969 r. (podobnie kodeksie karnym z 1932 r.) zabójstwo występowało w typie podstawowym (art. 148 § 1 k.k.) i w typach uprzywilejowanych, tzn. zagrożonych łagodniejszą karą z uwagi na szczególne znamiona. Natomiast kodeks karny z 1997 r. wprowadza rozbudowany katalog kwalifikowanych typów zabójstwa (art. 148 § 2 i 3 k.k.). Należy w związku z tym zauważyć, że zabójstwo kwalifikowane występuje w różnych systemach prawnych¹⁵.

W doktrynie, w ślad za uzasadnieniem projektu kodeksu karnego mianem zabójstwa ciężkiego określa się pozbawienie życia ze szczególnym okrucieństwem, w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, z użyciem broni palnej lub materiałów

¹³ Wyrok SN z dnia 4.01.2006 r., III KK 125/05, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 25.

¹⁴ Wyrok SA w Lublinie z dnia 18.05.2006 r., II Aka 102/06, „Prok. i Pr.” 2007, nr 2, poz. 15.

¹⁵ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 424.

wybuchowych albo jednym czynem więcej niż jednej osoby lub przez osobę, która wcześniej była prawomocnie skazana za zabójstwo (art. 148 § 2 k.k.)¹⁶.

Każde zabójstwo jest ze swej istoty zachowaniem okrutnym. Typ kwalifikowany zachodzi wtedy, gdy to okrucieństwo przyjmuje charakter szczególny. Jest to znamię ocenne i dlatego jedynie w bardzo ogólnych zarysach można podać kryteria „szczególnego okrucieństwa”. W ocenie Sądu Najwyższego wyrażonej w wyroku szczególne okrucieństwo zachodziło w sytuacji, gdy „nieprzytomny pokrzywdzony przewożony był w inne miejsce, pomimo swojego stanu bity i w czasie drogi i po przewiezieniu, a następnie po związaniu wrzucony ponownie do bagażnika samochodu, którym poruszali się napastnicy¹⁷.

Szczególne okrucieństwo należy przyjmować wtedy, gdy sprawca wybiera taki sposób pozbawienia życia drugiej osoby, który łączyć się będzie z cierpieniami zbędnymi dla samego pozbawienia życia ofiary. Chodzi tu zarówno o cierpienia fizyczne, a więc np.: zadawanie urazów w taki sposób, aby śmierć nie nastąpiła natychmiast, lecz przeciwnie, żeby ofiara cierpiała ból przed nastąpieniem śmierci, torturowanie ofiary przed zgonem, a także o cierpienia psychiczne, np.: przez torturowanie na oczach ofiary osób mu najbliższych. Powstaje wątpliwość, czy znamię „szczególnego okrucieństwa” odnosi się tylko do cierpień zadawanych ofierze zabójstwa przed jej śmiercią, czy też o szczególnym okrucieństwie może być mowa także wtedy, gdy zbędne cierpienia sprawca zadaje najbliższemu ofiary zabójstwa. Z uwagi na to, że przedmiotem czynności wykonawczej jest w wypadku przestępstwa określonego w art. 148 § 1–4 k.k. zabijany człowiek, należy przyjąć, że szczególne okrucieństwo, jako znamię kwalifi-

¹⁶ R. Stefański, *Prawo karne materialne – część szczególna*, Warszawa 2009, s. 97.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 4.06.2009 r., II KK 84/09, OSNwSK 2009, nr 1, poz. 1247.

kujące typ zabójstwa, odnosi się do cierpień zadawanych ofierze zabójstwa¹⁸.

Znamiona kwalifikujące w myśl art. 148 § 2 pkt 2 k.k. są zachowaniami stanowiącymi odrębne przestępstwa: wzięcia zakładnika (art. 252 § 1 k.k.), zgwałcenia (art. 197 § 1–4 k.k.) i rozboju (art. 280 § 1 lub 2 k.k.). Pozbawienie życia musi pozostawać w związku z jednym z tych czynów, z tym że obojętny jest rodzaj tego związku. Zwrot „w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem lub rozbojem – jak podkreśla się w uzasadnieniu kodeksu karnego – wskazuje, że to nie musi chodzić o zabójstwo zakładnika, ofiary zgwałcenia lub rozboju (choć będą to najczęstsze, kiedy sprawca chce pozbyć się świadka zbrodni), lecz także np. osoby broniącej ofiary zgwałcenia, innej niż ta, wobec której zastosowano gwałt, np. męża ofiary rabunku”. Czyn taki może być środkiem do popełnienia zabójstwa lub zmierzać do zatarcia śladów, np. zabójstwo zakładnika lub świadka czynu. Chodzi o powiązanie funkcjonalne między przestępstwami zabójstwa wzięcia zakładnika, zgwałcenia lub rozboju o charakterze przyczynowo-skutkowym, jak też motywacji nawiązującej do któregośkolwiek z tych przestępstw¹⁹.

Sprawcą przestępstwa zabójstwa z art. 148 § 2 pkt 2 k.k. może być tylko popełniający jedno z wymienionych w tym przepisie przestępstw albo osoba z nim współdziałająca. Odmienny pogląd przedstawił Jarosław Warylewski, twierdząc, że w związku ze zgwałceniem będzie też pozostawało zabójstwo sprawcy zgwałcenia przez szukającego zemsty ojca ofiary, a nawet zachowanie samej ofiary zgwałcenia, która przekraczając granice obrony koniecznej zabija gwałciciela. Przeciwno kwalifikowaniu takich czynów na podstawie art. 148 § 2 pkt 2 k.k. jednoznacznie przema-

¹⁸ G. Bogdan, K. Buchała, Z. Ćwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny – część szczególna. Komentarz do art. 117–227 k.k.*, Zakamycze 1999, s. 222–223.

¹⁹ G. Bogdan, K. Buchała, Z. Ćwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 223.

wiają względy wykładni funkcjonalnej. Surowsza sankcja w stosunku do zabójstwa zwykłego grozić powinna sprawcy, któremu można przypisać nie tylko uczestnictwo w zabójstwie człowieka, ale także dodatkowy element bezprawia zawarty w dopuszczeniu się wzięcia zakładnika, zgwałcenia lub rozboju²⁰.

Kolejnym elementem kwalifikującym jest motywacja zasługująca na szczególne potępienie, czyli taka, która w odczuciu powszechnym jest uznana za wyjątkowo naganną, zasługującą na szczególne napiętnowanie i wywołującą w społeczeństwie silne reakcje oburzenia, potępienia i gniewu. Orzecznictwo dostarcza przykładów, w których porównanie wartości życia ludzkiego z wyobrażeniem celu, do osiągnięcia którego sprawca zmierza, rodzi szczególne potępienie. Działanie z chęci osiągnięcia korzyści majątkowej jest działaniem z niskich pobudek. Niewątpliwie, gdy dla zdobycia pieniędzy poświęca się życie ludzkie, to jest działanie z motywacji zasługującej na szczególne potępienie, zwłaszcza jeśli zważy się, że oskarżeni pozbawiając życia pokrzywdzonego dążyli do zagarnięcia niewielkich pieniędzy, gdyż tylko takich mogli spodziewać się, z przeznaczeniem tych pieniędzy na zabawę i takie ich faktyczne wydanie²¹.

Zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych następuje, gdy wykorzystane one zostaną jako środki służące do zabicia człowieka. Wprowadzenie tej postaci zabójstwa ciężkiego znajduje uzasadnienie w polityce karnej ukierunkowanej na zwalczanie przestępczości najbardziej groźnej, zorganizowanej, a nawet o charakterze mafijnym²².

Zabicie człowieka z broni palnej nie jest koniecznym warunkiem przyjęcia kwalifikacji prawnej z art. 148 § 2 pkt 4 k.k., bowiem przepis ten stanowi o zabójstwie z użyciem broni palnej lub materiałów wybuchowych, co oznacza, że wystarczającą prze-

²⁰ F. Ciepły, M. Gałązka, A. Grześkowiak, R. G. Hałas, S. Hypś, D. Szeleszczuk, K. Wiak, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 763.

²¹ *Ibidem*, s. 762.

²² Postanowienie SN z dnia 19.02.2003 r., V KK 153/02, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 375.

słanką takiej kwalifikacji jest oddanie strzału do człowieka bez względu na osiągnięty tym sposobem skutek, a więc wykorzystanie broni palnej zgodnie z jej przeznaczeniem, wszelako pod warunkiem, że śmierć ofiary była następstwem kontynuowania innych działań, w tym samym miejscu i czasie, zgodnych realizowanym przez sprawcę zamiarem zabójstwa²³.

Ujęcie zabójstwa „jednym czynem więcej niż jednej osoby” jako kwalifikowanego typu odzwierciedla wysoki stopień społecznej szkodliwości takiego czynu. Chodzi o jeden czyn pociągający za sobą dwa skutki w postaci śmierci człowieka²⁴.

Wszystkie osoby stanowiące przedmiot ataku w znaczeniu art. 148 § 3 k.k. muszą spełniać warunki stawiane przedmiotowi czynności wykonawczej w znaczeniu art. 148 § 1 k.k. Nie stanowi więc realizacji znamion typu kwalifikowanego z art. 148 § 3 k.k. zabicie kobiety ciężarnej. Będzie natomiast realizowało znamiona tego typu kwalifikowanego zabicie kobiety i dziecka w trakcie porodu. Przestępstwo określone w art. 148 § 3 k.k. może być popełnione zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i z zamiarem wynikowym²⁵.

Ustawa nowelizująca kodeks karny z 25.11.2010 r. dodała w art. 148 § 3 k.k. jeszcze jeden typ kwalifikowany – zabójstwo funkcjonariusza publicznego wykonującego obowiązki w zakresie ochrony bezpieczeństwa ludzi²⁶.

Znamieniem kwalifikującym w tym wypadku w myśl art. 148 § 3 k.k. jest uprzednie prawomocne skazanie za zabójstwo. To zabójstwo kwalifikowane jest prawnym następstwem skazania za zabójstwo. Nie budzi wątpliwości, że chodzi o zabójstwo zwykłe (art. 148 § 1 k.k.) lub jedno z zabójstw ciężkich (art. 148 § 2 k.k.),

²³ Wyrok SA w Lublinie z dnia 12.05.2005 r., II Aka 95/05, OSN, „Prok. i Pr.” 2006, nr 6, poz. 24.

²⁴ R. Stefański, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 101.

²⁵ G. Bogdan, K. Buchała, Z. Ćwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 225–226.

²⁶ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 427.

lecz nie jest jasne, czy wystarczające jest uprzednie skazanie za zabójstwo uprzywilejowane (art. 148 § 4 k.k., art. 149 k.k., art. 150 k.k.). Wykładnia językowa wskazuje, że ustawa nie uzależnia surowszej odpowiedzialności tylko od skazania za zabójstwo zwykłe i w typie kwalifikowanym, skoro ogólnie mowa jest o zabójstwie, a takim jest także będące typem uprzywilejowanym²⁷.

Innego zdania jest Sąd Najwyższy, który przyjął, że: wcześniejsze prawomocne skazanie za zabójstwo, stanowiące podstawę obostrzenia odpowiedzialności karnej w oparciu o przepis art. 148 § 3 *in fine* k.k., nie obejmuje uprzedniego prawomocnego skazania za zabójstwo typu uprzywilejowanego²⁸.

Podobnie jak poprzednie kodeksy – z 1932 roku i 1969 roku, obowiązujący kodeks karny przewiduje trzy uprzywilejowane typy zabójstwa: z afektu (art. 148 § 4 k.k.), na żądanie i z litości (art. 150 k.k.) oraz zabójstwo noworodka (art. 149 k.k.). Zabójstwo z afektu jest uprzywilejowane z uwagi na silne wzburzenie sprawcy usprawiedliwione okolicznościami (art. 148 § 4 k.k.). Różni się ono od zabójstwa w typie podstawowym dwoma wskazanymi znamionami szczególnymi dotyczącymi strony podmiotowej (silne wzburzenie) i przedmiotowej (usprawiedliwiająca okoliczność). Między tymi znamionami musi wystąpić związek przyczynowy, tzn. że silne wzburzenie musi być rezultatem okoliczności, które należy ocenić jako usprawiedliwiające²⁹.

Współcześnie prawnokarne oceny eutanazji, określanej też mianem zabójstwa z litości, są zróżnicowane. W perspektywie prawnoporównawczej dostrzec można regulacje wyrażające przekonanie, iż głównym dysponentem prawa do życia jest człowiek, któremu ono przysługuje, jak i chroniące życie jako obiektywną wartość, nawet wbrew woli zainteresowanego. W polskim prawie karnym eutanazja stanowi uprzywilejowany typ zabójstwa ze względu na szczególną motywację sprawcy, po-

²⁷ R. Stefański, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 102.

²⁸ Wyrok SA w Lublinie z dnia 12.05.2005 r., II Aka 95/05, OSN „Prok. i Pr.” 2006, nr 6, poz. 24.

²⁹ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 428.

pełniającego czyn na żądanie ofiary i pod wpływem współczucia (art. 150 § 1 k.k.). Dobrem chronionym jest życie człowieka jako obiektywna wartość, niezależna od tego, jaki jest stosunek do tej wartości dźwżyciela tego dobra oraz jakie są szanse utrzymania człowieka przy życiu³⁰.

Przestępstwo to może być popełnione tylko z zamiarem bezpośrednim, bowiem sprawca musi kierować się współczuciem do ofiary. Jest to szczególna motywacja, a sprawca działa w celu skrócenia cierpienia osobie żądającej pozbawienia jej życia³¹.

Uprzywilejowanym typem zabójstwa jest zabicie przez matkę noworodka w okresie porodu i pod wpływem jego przebiegu (art. 149 k.k.). Rozpowszechniona nazwa tego przestępstwa – „dzieciobójstwo” jest nietrafna, gdyż zabicie dziecka w innych warunkach (dzieciobójstwo) podlega odpowiedzialności na podstawie przepisów art. 148 § 1 lub 4 k.k. jako zabójstwo w typie podstawowym albo uprzywilejowanym, jeżeli zostało dokonane w stanie silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami³².

Dzieciobójstwo zachodzi wówczas, gdy matka zabija własne dziecko w okresie porodu i pod wpływem jego przebiegu. Jak słusznie podniósł Sąd Najwyższy: „istota uprzywilejowania dzieciobójstwa tkwi w ścisłym związku przyczynowym między szczególnym stanem psychicznym kobiety rodzącej, a jej czynem sprzecznym z naturalnymi uczuciami macierzyńskimi³³. Sprawcą tego przestępstwa może być tylko matka dziecka, które zostało pozbawione życia. Chodzi o kobietę zabijającą rodzące się lub urodzone własne dziecko, znajdującą się pod wpływem porodu. Jest to przestępstwo indywidualne³⁴.

Samobójstwo jest niekaralne, chociażby zakończyło się na etapie usiłowania, a penalizacji poddane są niektóre czyny z nim

³⁰ F. Ciepły, M. Gałązka, A. Grześkowiak, R. G. Hałas, S. Hyps, D. Szeleszczuk, K. Wiak, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 771–772.

³¹ R. Stefański, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 107.

³² A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 432.

³³ Wyrok SN z dnia 11.06.1974 r., IV KR 89/74, OSPiKA 1979, nr 6, poz. 148.

³⁴ R. Stefański, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 104.

związane. Artykuł 151 k.k. kryminalizuje namawianie lub udzielanie pomocy do samobójstwa, dlatego też przestępstwo to określane jest mianem samobójstwa wspomaganego³⁵.

Targnięcie się na własne życie nie stanowi przestępstwa we współczesnych systemach prawnych, mimo że czyn taki nie jest pozbawiony ujemnej treści społecznej. Według prawa polskiego (art. 151 k.k.), doprowadzenie innej osoby do targnięcia się na własne życie przez nakłanianie jej do tego lub udzielenie pomocy stanowi odrębny typ przestępstwa. Jest to przestępstwo uprzywilejowane, zagrożone tak jak zabójstwo noworodka jak i eutanazyjne karą od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności³⁶.

Pomoc może wystąpić w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym, gdy udzielający środków lub informacji przewiduje, iż mogą być one wykorzystane do zamachu samobójczego i godzi się z tym. Udzielający pomocy może chcieć, aby inna osoba dokonała samobójstwa albo przewidując możliwość dokonania przez inną osobę takiego czynu na to się godzi³⁷.

W art. 38 Konstytucja zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia. Jest to norma fundamentalna przesądzająca, że każde zachowanie skierowane przeciwko drugiego człowieka narusza normę sankcjonowaną i jeżeli wyjątkowo nie jest usprawiedliwione, to pozostaje zachowaniem bezprawnym. Nie ma życia człowieka, które wyjęte by było spod ochrony prawnej. Ochronie podlega każde życie i w każdym czasie, także życie, którego w krótkiej perspektywie czasu nie da się uratować. Zniszczenie życia drugiego człowieka może być usprawiedliwione tym, że nastąpiło w ochronie innego lub innych, równie ważnych, chronionych prawnie dóbr. Wartość życia zmusza do bardzo ostrożnego wyważenia kolizji dóbr, z których jedno jest życiem człowieka³⁸.

³⁵ *Ibidem*, s. 107.

³⁶ W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1986, s. 477.

³⁷ R. Stefański, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 108.

³⁸ G. Bogdan, K. Buchała, Z. Ćwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 212–214.